

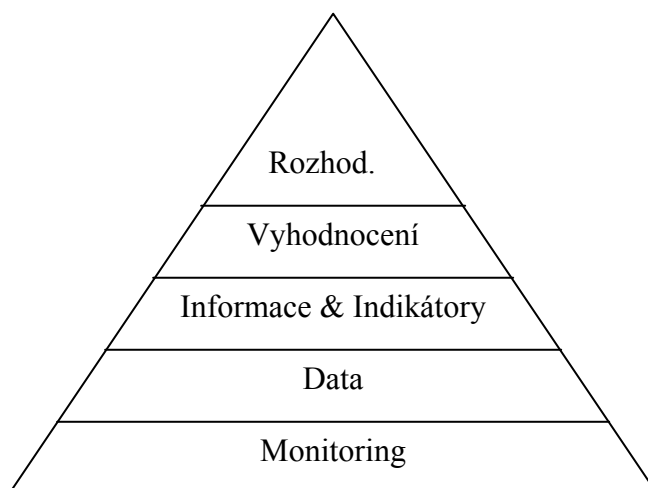
Kapitola 3

Informace pro podporu rozhodování

3.1. Proces vyhodnocování environmentálních informací

Environmentální informace by měly vystihovat stav všech relevantních faktorů, měly by být úplné co do rozsahu, objektivní a spolehlivé, aby v ně veřejnost neztratila důvěru, a aktuální. Někdy je pro příjemce důležité znát i další souvislosti, jinak i za splnění všech uvedených vlastností dochází k vytváření falešných představ o realitě. Vypovídací schopnost environmentálních informací závisí z velké části na znalostech příjemce o dané problematice. Celá řada informací je sice zajímavá z vědeckého hlediska, ale pro běžného příjemce nemá takový význam, protože mu chybí základní vědomosti o životním prostředí.

Proces sběru dat, jejich zpracování a vyhodnocování environmentálních informací pro podporu rozhodování sestává z pěti na sebe navazujících subprocesů znázorněných na obrázku č. 3.

Obrázek č. 1: Proces zpracování environmentálních informací pro podporu rozhodování

Primárním subprocesem v celém procesu získávání a zpracování environmentální informace je *monitoring*. Tento subproces byl podrobně popsán v předchozí kapitole. V tomto subprocesu jsou prováděna především nejrůznější měření stavu složek životního prostředí, faktorů jež mají na tyto složky vliv, či statistická šetření k realizaci legislativních opatření v ČR i EU, jejichž prvořadým úkolem je získat primární data o životním prostředí k dalšímu zpracování v subprocesu *data*. V tomto subprocesu jsou primární data kontrolována jak z hlediska syntaxe, tak z hlediska sémantiky. Jejich kvalita je také ověřena (validována), následně klasifikována (stanovením míry věrohodnosti) a posléze porovnána s přípustnými mezními hodnotami.

V dalším subprocesu *informace&indikátory* dochází k transformaci dat a k vytvoření environmentálních informací a indikátorů z příslušných environmentálních dat.

V subprocesu *vyhodnocení* dochází především k vyhodnocení environmentálních informací, včetně využití ICT k modelování environmentálních jevů a získání informací

a indikátorů pro podporu rozhodování, řešení environmentálních problémů, stanovení strategií a politik v jednotlivých oblastech ŽP. Na konci celého procesu se vytváří *rozhodnutí* pro jednotlivé složky ŽP týkající se nejrůznějších oblastí udržitelného rozvoje..

Daleko složitější je zpracování environmentálních informací, které mají sloužit jako vědecký podkladový materiál pro rozhodování o řešení ekologických otázek. Dochází zde ke spojení téměř všech oborů přírodních a společenských věd. Řešení problémů životního prostředí vyžaduje porozumět fyzikálním a ekologickým aspektům přirozených systémů, ale i vztahu k ekonomickým, sociálním a politickým faktorům.

Jedná se např. o formalizované informace typu multikritériálního hodnocení, které se používají v souvislosti s posuzováním vhodnosti investic. Tyto informace jsou nejméně průhledné a při jejich používání je nutno dbát nejvyšší opatrnosti a stálé konfrontace s věcnou analýzou místních podmínek.

Z environmentálních informací vypovídajících o vlivu negativních důsledků lidské činnosti by měl člověk vycházet při rozhodování o svých aktivitách, aby svým chováním nepůsobil škody na svém okolí, nebo aby svými aktivitami napomohl ke zlepšení stavu poškozené přírody.

V procesu působení člověka na přírodu by měly environmentální informace hrát roli zpětné vazby – měly by zastávat kontrolní úlohu. Měly by sloužit k vytváření rovnováhy mezi biosférou a technosférou.

Environmentální informace působí na různé subjekty a současně jsou různými subjekty vyžadovány. Potencionálními příjemci environmentální informace mohou být následující subjekty:

- *Jednotlivec* (občan),
- *firma* (organizace, společnost, instituce, atd.) mající vliv na životní prostředí,
- *orgán veřejné správy* (obecní, krajský úřad, atd.) disponující pravomocemi ve věcech životního prostředí,
- *společnost* jako celek.

Do života jednotlivce, zvláště žijícího ve velkoměstě, vstupuje fenomén životního prostředí zprostředkovaně. Roli tohoto prostředníka zastávají právě environmentální informace, které slouží k podpoře jeho rozhodování k chování vůči životnímu prostředí. Každý člověk by měl znát nejen čistotu ovzduší, které dýchá, nebo vody, kterou pije, ale i faktory, které jejich znečištění způsobují a možnosti, jak svým vlastním chováním tyto skutečnosti ovlivnit. Konkrétně to znamená být obeznámen např. s výrobky, jejichž výroba nebo užívání jsou spojeny s poškozováním životního prostředí, aby se mohl řídit těmito skutečnostmi při své spotřebě.

Firma mající vliv na životní prostředí by se měla na základě environmentálních informací orientovat na šetrné technologie, obnovitelné přírodní zdroje, racionální využívání surovin a energie, na minimalizaci vzniku odpadů a jejich recyklaci atd. Asi však nelze očekávat, že se tak stane bez vytvoření vzájemně provázaného souboru stimulačních a řídicích nástrojů, které by ovlivňovaly jejich chování ve vztahu k životnímu prostředí.

Rozhodovacím orgánům v oblasti životního prostředí slouží environmentální informace jako příprava podkladů pro rozhodování o řešení environmentálních problémů. Hlavním argumentem pro vyčlenění dostatečných prostředků pro nápravu škod či jejich prevenci bývá často ekonomicky vyjádřená škoda. Vytvoření metodik pro její vyčíslení je v současné době závažným problémem. Problematika životního prostředí se proto zatím málo prosadila do ekonomických kalkulací. Pro nejvyšší státní orgán, kterým je u nás MŽP, jsou environmentální

informace podkladem pro úpravu legislativy, která rozhodujícím způsobem ovlivňuje dění v této oblasti.

Pro společnost jako celek hrají environmentální informace roli důležité zpětné korektivní vazby k přírodě a udržitelného rozvoje.

Své funkce ve společnosti plní environmentální informace různým způsobem. Jedním z příkladů může být vliv na jednotlivé společenské subjekty - jednotlivce, firmy s dopady na životní prostředí, orgány disponující pravomocemi ve věcech životního prostředí a společnost jako celek. Environmentální informace by měly směřovat společenské subjekty k takovému rozhodnutí, aby jejich chování minimalizovalo škody na životním prostředí, popřípadě je napravovalo. Rozhodovacím orgánům v oblasti životního prostředí slouží environmentální informace k přípravě podkladů pro rozhodování o řešení ekologických problémů. Pro společnost jako celek hrají environmentální informace roli důležité zpětné korektivní vazby k přírodě. Je možné je interpretovat co do jejich účinků na lidské zdraví, na přírodní systémy atd. a prezentovat v různých publikacích veřejnosti. Pokud tyto informace vztáhneme k určitému území, můžeme je využít například i k mezinárodnímu srovnání.

Dále mohou environmentální informace sloužit jako východisko vědeckého poznání, mohou sloužit k rozvoji výchovy a vzdělání nebo posílení informačních a institucionálních vazeb.

3.2. Multikriteriální hodnocení environmentálních dopadů

Předpokladem pro úspěšné posouzení potenciálního vlivu záměru na životní prostředí je soustava kritérií vypracovaná individuálně pro konkrétní případ podle zásad systémového přístupu (např. úplnost hodnoceného prostoru a vlastností systému, dodržení disjunkce, preferenční a užitkové vzájemné nezávislosti kritérií apod.).

Koncepce vícerozměrné analýzy vychází z objektivní potřeby zařadit do soustavy posuzovaných parametrů (charakteristik) prostředí důležité ukazatele kvality životního prostředí a standardu životního prostředí člověka. To znamená, že vedle tradičních ekonomických ukazatelů běžně používaných pro posuzování ekonomické efektivity investic je třeba vybrat a definovat soubor kritérií mimoekonomických (např. sociální, celospolečenská, kvalitativní aj.).

Např. pro komplexní hodnocení stavebních souborů a investic je třeba uvažovat tři soustavy hledisek, tj. problematiku vnitřních a vnějších vazeb či impaktů a konečně očekávané dynamické chování systému v čase a v prostoru (Milneová, 2002). Z takto přijaté uzance vyplývají tři skupiny kritériálních soustav, a to

- *soustava interních kritérií,*
- *soustava externích kritérií,*
- *soustava kritérií spojená s chováním investice v čase.*

3.2.1. Soustava interních kritérií

Jde o soustavu kritérií, která hodnotí vlastnosti technického díla, např.

- Splnění účelu (technické parametry), výkonnost,
- Náklady a užitky, jednorázové investiční náklady, provozní náklady provozovatele stavby (osvětlení, větrání aj.), provozní náklady uživatelů (např. dálnice).
- Dosaženou úroveň technického a estetického řešení (složitost řešení, bezpečnost provozu, technickou náročnost, míru prvkové a objektové unifikace a typizace, úroveň

architektonického ztvárnění, kvalitu pěších zón a zeleně, porovnání s technickou úrovní obdobných staveb v ČR a v zahraničí).

3.2.2. Soustava externích kritérií

Jde o soustavu kritérií, která hodnotí vztahy technického díla k vyšším systémům a environmentálními dopady na okolí, vč. podmínek realizace a fungování díla. např.

- materiálové a energetické nároky provozu a údržby, příkon energie, spotřebu materiálů pro předepsanou údržbu, spotřebu pohonných hmot provozovatele a uživatele,
- záporné dopady na složky biofyzikálního prostředí, zabor zemědělské a lesní půdy, míru či stupeň znehodnocení (např. zátěž škodlivinami, zamezení přístupu, expozici hlukem, psychickou a stresovou zátěž),
- kladné dopady na biofyzikální prostředí a životní prostředí člověka (např. zpřístupnění území, urychlení dopravy, odlehčení dopravní zátěže, zkulturnění prostředí, psychickou pohodu uživatelů, omezení nežádoucího výhledu a oslunění okolní zástavby,
- využití místních materiálů,
- podmínky realizovatelnosti, stupeň mechanizace a prefabrikace, míru využití stávajících objektů a zařízení, skládky, nároky na dovoz surovin a materiálů,
- soulad s funkcemi v rámci vyšších systémů (např. územního plánu, generelu dopravy, nadregionálního územního systému ekologické stability aj.), umožnění rozvoje zástavby.

3.3. Účast veřejnosti na rozhodování o životním prostředí

V rámci práva veřejnosti účastnit se na spolurozhodování se většinou jedná vztah mezi státem a občany v průběhu tzv. správního řízení, které je upraveno správním řádem. Zde jsou stanovena nejzákladnější pravidla: kdo jsou účastníci právního řízení, jaké mají práva a povinnosti. Jedná se o obecnou úpravu.

Konkrétní úprava je dána:

- zákonem č. 100/2001 Sb. o posuzování vlivu na životní prostředí,
- speciálními právními normami, zabývajícími se ochranou jednotlivých složek životního prostředí.

Základním právním předpisem upravujícím proces posuzování vlivů na životní prostředí (proces EIA) je zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí).

3.3.1. Podrobnější charakteristika procesu EIA

Posuzování vlivů na životní prostředí zahrnuje zjištění, popis, posouzení a vyhodnocení předpokládaných přímých i nepřímých (zprostředkovaných) vlivů na životní prostředí. Posuzují se vlivy na obyvatelstvo a vlivy na životní prostředí. Posuzují se vlivy, které bude působit nejen provozování daného záměru, ale i jeho příprava, provádění, ukončení provozu a případná sanace či rekultivace. Hodnotí se jak vlivy realizace záměru, tak i vlivy jeho neprovedení. Proces EIA probíhá většinou ještě před zahájením povoloovacího řízení, v některých případech se však může teprve po zahájení územního či stavebního řízení ukázat, že rozsah investičního záměru vyžaduje takové posouzení.

Kdo se účastní procesu EIA

Procesu posuzování vlivů na životní prostředí se účastní předkladatel záměru (např. projektu na výstavbu dálnice, zde budeme používat pro zpřehlednění stavebníka), autorizovaná osoba a v případě zájmu jakýkoli občan. Proces řídí krajský úřad a v zákonem uvedených případech ministerstvo životního prostředí (jde např. o záměry, které mají celostátní či přeshraniční dosah a záměry, které předkládá ministerstvo obrany).

Průběh procesu

Proces má pět základních částí – oznámení; zjišťovací řízení; dokumentace; posudek a stanovisko. Pro každou etapu zákon stanovuje maximální délku trvání a přílohy zákona definují náležitosti, jež jednotlivé dokumenty musí obsahovat.

Oznámení

Stavebník, který připravuje stavbu velkého rozsahu¹, musí svůj záměr ohlásit příslušnému obecnímu úřadu. Úřad je povinen obratem zveřejnit informaci o obdržení takového oznámení na úředních deskách dotčených správních úřadů a obcí, v místě obvyklým způsobem (v místním tisku, rozhlasu apod.) a na speciální internetové stránce². Vedle tohoto musí zveřejnit také údaje o tom, kdy a kde je možno nahlížet do podrobností oznámení.

Zjišťovací řízení

U záměrů, u nichž se podle zákona posuzují vlivy na životní prostředí vždy, úřad během zjišťovacího řízení upřesnění informace, které bude muset obsahovat dokumentace. U ostatních záměrů je cílem tohoto řízení zjistit, zda mají být vlivy na životní prostředí vůbec posouzeny. Zjišťovací řízení se provádí na základě oznámení a vyjádření k němu a má být ukončeno do 30 dnů ode dne zveřejnění oznámení. Výsledek musí být zveřejněn již zmiňovaným způsobem.

Dokumentace

Na základě oznámení, vyjádření k němu a výsledků zjišťovacího řízení zajistí stavebník zpracování dokumentace. Jakmile ji úřad obdrží, zveřejní informaci, kdy a kde je do ní možno nahlížet. Celou dokumentaci musí též zveřejnit na internetu. Do 30 dnů ode dne zveřejnění (viz výše) se může každý písemně k dokumentaci vyjádřit; k později podaným vyjádřeními nemusí úřad přihlížet. Pokud splňuje dokumentace zákonem předepsané náležitosti, předá ji úřad zpracovateli posudku. V opačném případě je dokumentace vrácena předkladateli k přepracování či doplnění. Podle zákona o EIA musí být vždy posouzeno neprovedení záměru, tedy varianta nulová.

Posudek

Na základě dokumentace a všech vyjádření k ní se zpracuje posudek. Posudek zpracovává autorizovaná osoba (tj. firma, jež má od MŽP akreditaci k vypracovávání posudků EIA). Úřad je opět povinen výše uvedeným způsobem zveřejnit informaci o výsledcích posudku a kdy a kde je do něj možno nahlížet.

¹ kritéria, podle kterých se rozsah projektu posuzuje, jsou uvedeny v příloze č. 1 zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (např. stavba dálnice, obchodního komplexu určité velikosti)

² <http://www.ceu.cz/eia/is/>

Stanovisko

Príslušný krajský úrad či ministerstvo životného prostredia na základe dokumentácie, posudku a vyjadrení k nim vydá stanovisko k posouzení vlivů na životní prostředí a toto stanovisko také zveřejní. Toto stanovisko předkládá osoba, která podala oznámení, jako jeden z podkladů pro navazující řízení. Bez stanoviska k posouzení vlivů na životní prostředí nemůže správní úřad, který navazující řízení vede, vydat rozhodnutí nebo jiné opatření týkající se posuzovaného záměru.

3.3.2. Účast veřejnosti v procesu EIA

- Úřad je povinen průběžně uveřejňovat informace o výsledcích jednotlivých etap procesu, a to na své úřední desce a na speciální internetové stránce³. Občané se však nemusí omezit pouze na sledování těchto dokumentů, ale mohou aktivně ovlivnit jejich přípravu.
- Oproti jiným typům řízení má proces EIA z hlediska občanů jednu velkou přednost – procesem posuzování vlivů na životní prostředí se totiž může účastnit každý, a to zasláním svého písemného vyjadrení nebo účastí na veřejném projednání. Jedinou podmínkou účasti je dodržení zákonem stanovených lhůt.
- Pokud úřad obdržel nesouhlasné vyjadrení k dokumentaci nebo k posudku, je povinen zajistit veřejné projednání dokumentace i posudku. Na tomto projednání se může k posudku a dokumentaci každý vyjádřit. Z projednání se pořizuje zápis, který se zveřejňuje na internetu. Není-li na veřejném projednání přítomen ten, kdo podal oznámení, nebo zpracovatel dokumentace či posudku, může jej úřad ukončit.

3.3.3. Navazující řízení

Výsledek procesu EIA představuje odborný podklad pro další řízení, nejčastěji územní řízení a stavební řízení. Procesem EIA tedy teprve "vše" začíná a nelze spoléhat na to, že pokud úřad vydá k záměru investora nesouhlasné stanovisko, je věc vyřízena a zjednodušeně řečeno "se nebude nic stavět". Navazujících řízení se však již nemůže účastnit každý občan jednotlivě, ale za veřejnost pouze občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, jejichž činností podle stanov je ochrana přírody a krajiny a dotčené obce.

³ <http://www.ceu.cz/eia/is/>

